

Investigating Political, Social, Economic and Cultural Barriers Affecting the Political Presence of Women in Afghanistan Using Structural Equation Modeling

Ali Basiriniya

Assistant Professor of History Department, Sistan and Baluchestan University
(Corresponding Author), Email: a.basiriniya@lihu.usb.ac.ir

Sabereh Ghanizada

Master of Political Science, Sistan and Baluchestan University

Extended Abstract

Afghanistan after 2001 is a new stage in securing women's political rights, especially in the legal field. The new constitution of Afghanistan, which has been drafted in the last twenty years, essentially recognizes the rights of women and provides equal and equal status for women in human dignity and human rights. The Afghan constitution recognizes the cultural and other rights of women, including the right to freedom of expression and other related rights, the right to education, the right of parents to choose the kind of education given to their children, and the right of minorities to Respect for their identity, language, tradition and cultural heritage; The right to equal enjoyment of the common heritage of humanity. Therefore, the purpose of this study is to examine, identify and rank the barriers to women's political presence in post-Taliban Afghanistan. The present study is a descriptive-field study. The statistical population of the study includes 109 experts and political activists related to the Afghan Consulate in Iran. Based on simple random sampling method and Morgan table, the sample size was estimated to be 85 people. Findings show that cultural barriers with a coefficient of 6.9, social barriers with a coefficient of 4.1,

Keyword: Political Presence, Political Barriers, Cultural Barriers, Economic Barriers, Social Barriers

1. Introduction

About two hundred and fifty years ago, in 1126 A.D. (1747 AD), after the assassination of Nader Shah and the emergence of a power vacuum in the then Iranian empire, Nader Shah's cavalry commander named Ahmad Khan Abdali returned to Kandahar and became the king of Afghanistan. With his invasion of

India, Afghanistan gradually gained an independent political identity and power. Spaces of political power often use stereotypes about women's abilities to invoke overt and implicit forms of discrimination, thus silencing them or preventing them from entering politics at all (Grabe & Dutt, 2020: 329-330). Although there has been tremendous progress in recent decades, there are gender gaps in economic opportunities and political participation in many countries, but some gender differences are greater in developing countries (Milazzo & Goldstein, 2020: 34-35) and limitations for them bring with them the life and advancement of women. Although Afghanistan is a country with a long history, it does not have a long history of political independence. With the independence of this country, a new political system was formed that can discuss the issue of political participation within its territorial geography. In Afghanistan, due to the new situation and in order to try to resolve the crises that have plagued the country in recent decades, women's issues have also become particularly important. The Taliban's harsh and inhumane policies towards women have created a very exhausting period for women (Maghsoudi and Ghalehdar, 1390: 180). On the other hand, the Taliban have rapidly taken control of 90% of Afghanistan (Shafi'i and Eidozaei, 2013: 92). As a result, women's activities were restricted and confined to the walls of the house. Women suffered a lot during this period and their migration process increased sharply. This study seeks to answer four questions: 1- Political barriers 2- Social barriers 3- Economic barriers and 4- Cultural barriers What are the political presence and participation of Afghan women? Based on this, the research hypotheses are: 1- Political barriers 2- Social barriers 3- Economic barriers and 4- Cultural barriers affect the political presence and participation of Afghan women.

2. Research method

The present study is applied research that has been done by collecting data in this research using descriptive survey methods. This study examines four basic components of barriers to women's political presence. This study examines the economic barriers to women's political presence in Afghanistan in four dimensions affecting the political presence of women in Afghanistan. Structural equation modeling was used to analyze the data. In this method, factor load method was used to evaluate the validity of the structure. In performing factor analysis, it must first be ensured that the available data can be used for analysis. For this purpose, KMO index and Bartlett test are used. The KMO index is an indicator of sampling adequacy. This index is in the range of zero one. If the index value is close to one, the data are suitable for factor analysis, otherwise (usually less than 0.5) the results of factor analysis are not very suitable for the data. The Bartlett test can also determine when the influence matrix is known and therefore suitable for identifying the structure

(factor model); Because the assumption that the matrix was known to be effective is rejected. Convergence (validity) in the PLS model is analyzed by the mean mean variance of the extracted AVE. To determine the causal relationship between independent and dependent variables, the path analysis method is used. To estimate each of the identified paths, standardized coefficients are used. Regression (path coefficient) is calculated. The path coefficient indicates how much the standard deviation of the dependent variable changes per unit change in the standard deviation of the independent variable.

3. Discussion

One of the obstacles to women's active participation in politics is the economic and social factor. The role of mother and wife, which is a sensitive and uninterrupted role, is devoted to the woman and does not give her the opportunity to study and gain political awareness. Unlike men, women do not have enough political experience. Many men have useful political experience because of the way they work and work in society; This causes women to lose the chance to work outside the home and deprive them of access to financial resources. It would not be possible to work in politics without adequate financial resources. Women who are dependent on funding from men in their families are less likely to be economically and financially independent and, as they wish, can not participate freely in the political structure of society, relying on their own financial means. This in itself has been an obstacle to their political participation in society. In Afghanistan, due to the new situation and in order to try to solve the crises that have plagued the country in recent decades, women's issues have also become particularly important. Unlike men, women do not have enough political experience.

4. Result

According to the first and second hypotheses, based on the positive and significant effect of political barriers on the political absence of women and the second hypothesis, the positive and significant effect of economic barriers on the political absence of women is defined. They have a positive effect. As Table (6) shows, the path coefficient for the first hypothesis is 0.373 and the value of t-statistic is equal to 3.2 and for the second hypothesis, the path coefficient is 0.235 and the value of t-statistic is equal to 2.223. These values are higher than 1.96, so it can be said that political and economic barriers have a positive effect on the political absence of women in Afghanistan. According to the third hypothesis, cultural barriers have a significant impact on the political absence of women in Afghanistan. However, according to the research findings, the path coefficient between the two structures is equal to 0.587 and the value of t-statistic is equal to 6.995 and is greater than 1.96. As a result, it is found that cultural barriers have a significant impact on the political absence of

women in Afghanistan. The fourth hypothesis of social barriers has a significant effect on the political absence of women in Afghanistan. Therefore, it can be said that social barriers have a significant impact on the political absence of women in Afghanistan and this hypothesis is confirmed.

5. References

- 1- Adejugbe, A, and Adedolapo, A. Women and discrimination in the workplace: A Nigerian perspective. Available at SSRN 3244971, 2018.
- 2- Coffman, K, Christine B, Exley, L, and Muriel, N. When gender discrimination is not about gender. Boston: Harvard Business School, 2018.
- 3- Cornwall, Andrea, and Anne Marie Goetz. Democratizing democracy: Feminist perspectives. *Democratisation* 12, no. 5 (2005): 783-800.
- 4- fakhrrshafae, N. Antisemitism in Women-centered Literature: A Comparative Study of *Pride and Prejudice* novels, by Jane Austen, and *I Turn Off the Lights*, by Zoya Pirzad. *Journal of Comparative Literature*, Volume 12, Number 22, pp. 172-149. Bahonar University of Kerman: Spring and Summer 1399.
- 5- Fornell, C, and David F. Larcker. Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of marketing research* 18, no. 1: 39-50, 1981.
- 6- Ghamat, J. Saberi Qomi, P. Iran's accession to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, Opportunities and Threats. *Journal of International Relations Studies*. Volume 5, Number 18, pp. 212-179. Azad University, Central Tehran Branch: Summer 2012.
- 7- Grabe, Sh, and Anjali D. Community intervention in the societal inequity of women's political participation: The development of efficacy and citizen participation in rural Nicaragua. *Journal of Prevention & Intervention in the Community* 48, no. 4: 329-347, 2020.
- 8- Hajhashemi, Z., Saedi, Ahmad R.; Ganji, N. A Study of "Female Alienation" in the Patriarchal Society of Short Stories "Zoya Pirzad" and "Haifa Bitar", *Journal of Comparative Literature*, Volume 7, Number 26, pp. 62-43, Razi University: September 2017.
- 9- Heydarniya, M., Shadman, M., Historical study of the social status of women in the Arabian Peninsula up to 600 AD. *Muskawiyah*, Volume 8, Number 27, pp. 89-102. Islamic Azad University, Imam Khomeini Memorial Branch, Shahreri: Winter 2013.
- 10- Huntington, S. Weiner, Myron, *Understanding Political Development*, Translator: Institute for Strategic Studies, First Edition. 1379.
- 11- Irwan, G. Poverty of Women and the Covid-19 Pandemic in Indonesia. 4 no 1: 1034-1041, 2021.
- 12- Jafari, S. Investigating Barriers to Women's Political Participation in Afghanistan, Ministry of Women's Affairs, Afghanistan. Pp. 94-104, 1399.

- 13- Kariminia, M. M. Analysis of Violence and Strategies to Reduce It with Emphasis on Afghan Culture, *Journal of Behavioral Studies and Research*, Volume 7, pp. 205-193. Deductive inspiration: 1400.
- 14- Karimzadeh, M. Fayazi, M. Mirkazehi Rigi, F. Barriers to Baloch women 's participation in economic and social activities. *Scientific Journal of Women and Culture*, Volume 8, Number 30, pp. 73-59. University of Tehran: 2016.
- 15- Kashani, S. The Situation of Women in the Vietnam Parliament, *Women's Rights*, No. 3, pp. 63-63, Ashraf Geramizadegan: 1998.
- 16- Koburtay, T, Jawad S, and Radi, H. Implications of religion, culture, and legislation for gender equality at work: Qualitative insights from Jordan. *Journal of Business Ethics* 164, no. 3: 421-436, 2020.
- 17- Ladam, C, Jeffrey J. Harden, and Jason H. Windett. Prominent Role Models: High-Profile Female Politicians and the Emergence of Women as Candidates for Public Office. *American Journal of Political Science* 62, no. 2: 369-381, 2018.
- 18- Maghsoudi, M. ghaleh dar, S. Afghan Women's Political Participation in the New Power Structure after 9/11, *International Relations Studies*, Volume 4, Number 17, pp. 179-210. Azad University, Central Tehran Branch: Winter 2011.
- 19- Michelle, A. *Women's Social Movement*, translated by Homa Zanjani Zadeh, Mashhad: Nika, 1993.
- 20- Milazzo, A, and Markus G. Governance and women's economic and political participation: Power inequalities, formal constraints and norms. *The World Bank Research Observer* 34, no. 1: 34-64, 2019.
- 21- Ngoma, C, and Mayimbo, S. The negative impact of poverty on the health of women and children. *Annals of Medical and Health Sciences Research* 7, no. 6, 2017.
- 22- ONWUKA, I.O, Nwadiubu, A, and Prisca, I. Poverty among Women in Nigeria–Psychological and Economic Perspective: A Study Based On South West, Nigeria. *International Journal of Business and Management* 4, no. 11: 90-100, 2019.
- 23- Orfan, S.N. Afghan undergraduate students' attitudes towards learning English. *Cogent Arts & Humanities* 7, no. 1: 1723831, 2020.
- 24- Qawam, S. A. A. *International Relations: Theories and Approaches*, First Edition, Tehran: Samat Publications, 2005.
- 25- Rahyab, H. *Women and the Convention against Discrimination against Women*, Afghanistan Independent Human Rights Commission. www.aihrc.org.af. 2017.
- 26- Rezaei-Nasab, Z. Fotouhi, S. Study of gender differences in social capital among social science students of Kharazmi University of Tehran. *Social*

- Psychological Studies of Women, Volume 13, Number 1, pp. 62-33. Al-Zahra University: Spring 2015.
- 27- Rouhani, A. Abedi Diznab, M. The duality of discrimination and hope is a basic theory of the trajectory of the formation of gender discrimination among middle class women in Tabriz. *Women in Development and Politics*, Volume 18, Number 1, pp. 79-55. Center for Women and Family Studies, University of Tehran: Spring 1399.
- 28- Safiri, K. Mansoorian Ravandi, F. Gender Clichés and Social Health, *Social Psychological Studies of Women*, Volume 13, Number 2, pp. 66-37. Al-Zahra University: Summer 2015.
- 29- Sajjadi, S. A. Q. Jurisprudential Principles of Political Participation, *Quarterly Journal of Political Science*, Volume 2, Number 5, pp. 73-89, Baqer al-Uloom University: Spring 2000.
- 30- Shafi'i, E. Eidzaee. N. The Role of Foreign Support in the Revival of the Taliban in Afghanistan, *Subcontinental Studies*, Volume 5, Number 16, pp. 126-91. Sistan and Baluchestan University: Fall and Winter 2013.
- 31- Sloan Feeder, S., *The Heavy Load of Working Women: A Guide for Working Women to Achieve a Life Free from Stress*, translated by Mina Azami, Tehran: Alborz, 1998.
- 32- Thomas, M. Barriers to women's political participation in Canada. *UNBLJ* 64: 218, 2013.
- 33- Verge, T, and Raquel, P. Women's political firsts and symbolic representation. *Journal of Women, Politics & Policy* 39, no. 1: 26-50, 2018.
- 34- Wixom, B.H, and Hugh, J.W. An empirical investigation of the factors affecting data warehousing success. *MIS quarterly*: 17-41, 2001.
- 35- World Bank. Proportion of seats held by women in national parliaments (%). Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS>, 2017.
- 36- Yazdanpanah, K. Ahmadi, S. J. The role of ethnic groups in shaping the political structure and governance of Afghanistan after 2001. *Quarterly Journal of Politics*, Volume 51, Number 1, pp. 334-311. University of Tehran: Spring 1400.
- 37- Zare Shahabadi, Akbar; Naderpour, Yasir. The relationship between patriarchy and domestic violence against women in the city of Kuhdasht. *Social Welfare*, Volume 16, Number 60, pp. 61-86, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences: 2016.

مطالعات شبه‌قاره دانشگاه سیستان و بلوچستان

دوره ۱۴، شماره ۴۲، بهار و تابستان ۱۴۰۱ (صص ۹۳-۱۲۰)

DOI: 10.22111/jsr.2022.40781.2227

بررسی موانع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر حضور سیاسی زنان در افغانستان با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری

علی بصیری‌نیا^۱ صابره غنی‌زاده^۲

چکیده

افغانستان پس از ۲۰۰۱، وارد مرحله جدیدی از تأمین حقوق سیاسی زنان به‌ویژه در بُعد حقوقی شد. قانون اساسی جدید افغانستان که در بیست سال اخیر تدوین شده، اساساً حقوق زنان را به رسمیت شناخته و در کرامت انسانی و حقوق بشر، برای زنان جایگاه مساوی و برابر با مردان در نظر گرفته شده است. قانون اساسی افغانستان حقوق فرهنگی و سایر حقوق زنان را به رسمیت شناخته که این حقوق شامل حق آزادی بیان با سایر حقوق ملازمه آن؛ حق آموزش؛ حق والدین در انتخاب نوع آموزش که به فرزندانشان داده می‌شود؛ حق اقلیت‌ها برای مورد احترام واقع شدن به هویت، زبان، سنت و میراث فرهنگی‌شان و حق بهره‌برداری مساوی از میراث مشترک بشریت هستند؛ بنابراین هدف از انجام این تحقیق، بررسی، شناسایی و رتبه‌بندی موانع حضور سیاسی زنان در افغانستان پس‌اطالبان است. تحقیق حاضر توصیفی-میدانی است. جامعه آماری تحقیق شامل کارشناسان و فعالان سیاسی مرتبط با کنسولگری افغانستان در ایران، به تعداد ۱۰۹ نفر است که براساس روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و جدول مورگان، حجم نمونه ۸۵ نفر برآورد شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که به ترتیب، موانع فرهنگی با ضریب ۶۹، موانع اجتماعی ۴۱، موانع سیاسی ۳۲ و در نهایت موانع اقتصادی با ضریب ۲۲ بر حضور سیاسی زنان افغان تأثیرگذار هستند. در نتیجه قانون اساسی و سایر قوانین، حقوق فرهنگ و سایر حقوق زنان را پذیرفته است؛ اما بسترهای تحقق آن فراهم نشده است و موانع و چالش‌های موجود، ریشه در سنت‌ها و فرهنگ سنتی افغانستان دارد که در بسیاری از موارد باعث عدم تحقق حقوق فرهنگی زنان شده است.

واژه‌های کلیدی: حضور سیاسی، زنان، موانع سیاسی، موانع فرهنگی، موانع اقتصادی، موانع اجتماعی، افغانستان.

۱. استادیار گروه تاریخ دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول) Email: a.basiriniya@lihu.usb.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه سیستان و بلوچستان

۱- مقدمه

حدود دویست و پنجاه سال قبل، یعنی در سال ۱۱۲۶ ه.ش (۱۷۴۷م) پس از قتل نادرشاه و پیدایش خلأ قدرت در امپراتوری آن زمان ایران، فرمانده سواره‌نظام نادرشاه بانام احمدخان ابدالی که هویت افغانی داشت، به قندهار بازگشت و به پادشاهی افغانستان رسید. با لشکرکشی وی به هند، به تدریج افغانستان دارای هویت و قدرت سیاسی مستقل شد. با امضای عهدنامه پاریس در ۱۸۵۷م و جداسدن هرات از ایران، افغانستان با به رسمیت شناخته شدن مرزهایش توسط کشورهای همسایه، پا به عرصه وجود می‌گذارد. مردم افغانستان در طی این سال‌ها با پشت سر گذاشتن نبردها، بلایایی طبیعی و... در کنار یکدیگر و به‌ویژه به‌صورت قبیله‌ای به حیات خود ادامه دادند. در این بین زنان افغان به طبیعت از دیدگاه‌های فرهنگی، قبیله‌ای و... در انزوا زندگی کرده‌اند. در بسیاری از نقاط جهان، فرصت‌های زنان برای مشارکت سیاسی به‌دلیل نابرابری‌های جنسیتی در توزیع قدرت و منابع محدود شده‌است و فرصت‌های زنان برای مشارکت به‌عنوان تصمیم‌گیرندگان عمومی را محدود می‌کند. علاوه‌براین، فضاهای قدرت سیاسی اغلب با استفاده از کلیشه‌هایی درباره توانایی‌های زنان، به اشکال آشکار و ضمنی تبعیض استناد می‌کنند و در نتیجه آن‌ها را ساکت می‌کنند یا اصلاً از ورود آن‌ها به سیاست بازمی‌دارند (Grabe & Dutt, 2020: 329-330). اگرچه در دهه‌های اخیر پیشرفت‌های شگرفی صورت گرفته‌است، شکاف‌های جنسیتی در فرصت‌های اقتصادی و مشارکت سیاسی در بسیاری از کشورها وجود دارد؛ اما برخی از تفاوت‌های جنسیتی در کشورهای در حال توسعه بیشتر است (Milazzo & Goldstein, 2020: 34-35) و محدودیت‌هایی برای زندگی و پیشرفت زنان به همراه دارند.

۱-۱- بیان مسئله و سؤالات تحقیق

افغانستان هرچند سرزمینی با پیشینه کهن است، اما از پیشینه طولانی در استقلال سیاسی برخوردار نیست. با استقلال این کشور، نظام سیاسی نوینی شکل گرفت که می‌توان بحث مشارکت سیاسی را در درون جغرافیای سرزمینی آن مورد بررسی قرار داد. در کشور افغانستان، با توجه به شرایط جدید و در راستای تلاش برای حل بحران‌هایی که در دهه‌های اخیر گریبان‌گیر این کشور بوده‌است، مسائل زنان نیز از اهمیت خاصی برخوردار شده‌است. سیاست‌های خشن و غیرانسانی طالبان نسبت به زنان، دوره بسیار طاقت‌فرسایی را برای زنان ایجاد کرده‌است (مقصودی و غله‌دار، ۱۳۹۰: ۱۸۰). از طرفی طالبان به سرعت ۹۰ درصد از خاک افغانستان را تحت سلطه خود

درآورده‌اند (شفیعی و عیدوزایی، ۱۳۹۲: ۹۲). در نتیجه، فعالیت‌های زنان محدود شده و آنان را در چهاردیواری خانه محصور کرد. زنان در این دوره آسیب‌های فراوانی دیدند و روند مهاجرت آنان نیز به شدت افزایش یافت. این پژوهش درصدد است تا به چهار پرسش پاسخ دهد: ۱- موانع سیاسی، ۲- موانع اجتماعی، ۳- موانع اقتصادی و ۴- موانع فرهنگی حضور و مشارکت سیاسی زنان افغانستان کدامند؟ بر این مبنا فرضیات تحقیق عبارت‌اند از: ۱- موانع سیاسی، ۲- موانع اجتماعی، ۳- موانع اقتصادی و ۴- موانع فرهنگی بر حضور و مشارکت سیاسی زنان افغانستان تأثیرگذارند.

۱-۲- اهداف و ضرورت تحقیق

در سراسر جهان، طی پنجاه سال گذشته پیشرفت‌های قابل توجهی در برابری جنسیتی در تعدادی از حوزه‌ها صورت گرفته‌است؛ به‌عنوان مثال، شکاف جنسیتی در آموزش به میزان قابل توجهی کاهش یافته و در سطوح عالی در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه معکوس شده‌است (به ضرر مردان) و تعداد مرگ‌ومیر مادران در سراسر جهان در دهه‌های اخیر به شدت کاهش یافته‌است. سرمایه انسانی به‌طور کامل در دستاوردهای مشابه در چشم‌انداز اشتغال یا صدای سیاسی تقویت شده برای زنان منعکس نشده‌است (Milazzo & Goldstein, 2020: 34). تلاش‌ها برای افزایش مشارکت سیاسی زنان در سراسر جهان، فوریت فزاینده‌ای پیدا کرده‌است؛ تا حدی به این دلیل که نمایندگی زنان در سیاست، نشانگر توانمندسازی‌ای است که در اهداف هزاره و توسعه پایدار سازمان ملل متحد ذکر شده‌است. در نتیجه، در سه دهه گذشته، میانگین جهانی زنان در مناصب نمایندگی دولتی از کمتر از ۹ درصد در سال ۱۹۸۷ به ۲۳ درصد در سال ۲۰۱۶ افزایش یافته‌است (Cornwall & Goetz, 2005: 5; World Bank, 2017). بدین ترتیب هدف از تحقیق جاری، بررسی موانع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر حضور سیاسی زنان در افغانستان است.

۱-۳- روش تفضیلی تحقیق

تحقیق حاضر از منظر هدف، نظری و توسعه‌ای و از منظر روش گردآوری اطلاعات، توصیفی-میدانی است، جامعه آماری تحقیق شامل کارشناسان و فعالان سیاسی مرتبط با کنسولگری افغانستان در ایران، به تعداد ۱۰۹ نفر است که براساس روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و جدول مورگان، حجم نمونه ۸۵ نفر برآورد شد. روایی ابزار تحقیق با استفاده از نظر استادان دانشکده

مورد تأیید قرار گرفته و پایایی ابزار نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۲ مورد تأیید قرار گرفت. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای با طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای است. در جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل‌سازی معادلات ساختاری با تحلیل عاملی، آزمون بارتلت، تحلیل مسیر و... استفاده شده است.

۱-۴- پیشینه تحقیق

میلازو و گلدشتاین (۲۰۲۱)، در تحقیقی با عنوان «حاکمیت و مشارکت اقتصادی و سیاسی زنان: نابرابری‌های قدرت، محدودیت‌های رسمی و هنجارها»، نشان دادند که بسیاری اصلاحات در کشورهای مختلف صورت پذیرفته و هنجارها قابل تغییر هستند که با مداخلات موقت می‌توان به نتایج بلندمدتی دست یافت. یزدان‌پناه و احمدی (۱۴۰۰)، در بررسی جایگاه اقوام در شکل‌گیری ساختار سیاسی و حاکمیت افغانستان بعد از ۲۰۰۱ میلادی، به این نتیجه رسیدند که از آنجایی که افغانستان ساختار قومی و قبیله‌ای دارد، طبیعی است که فعل و انفعالات ساختار سیاسی و گردش قدرت سیاسی، تنها در درون قوم و قبیله خاصی انجام پذیرد و بر این اساس نظام سیاسی در این کشور با دخالت‌های قومی و قبیله‌ای متعصب صورت پذیرد. انواکا و همکاران (۲۰۱۹)، در تحقیقی با عنوان «فقر در میان زنان در نیجریه؛ دیدگاه روانشناختی و اقتصادی: مطالعه‌ای بر اساس جنوب غرب، نیجریه»، دریافتند که متغیرهای خودکارآمدی، جهت‌گیری هدف و درگیری شغلی بر تمایل زنان به درگیر شدن در فعالیت‌های تولیدی تأثیرگذارند. گرابه و دات (۲۰۱۹)، به تحقیق در مداخله جامعه در نابرابری اجتماعی مشارکت سیاسی زنان پرداختند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که عوامل مداخله‌گر جامعه می‌تواند مفاهیم استاندارد مشارکت سیاسی زنان را مختل کند. ورگ و پاستور (۲۰۱۷)، در تحقیق «اولین زنان سیاسی و نمایندگان سمبلیک»، اظهار داشتند که چارچوب رسانه‌ها بر مبنای دیدگاه‌های جنسیتی ایجاد شده‌اند که ممکن است به نابودی بازنمایی زنان سمبلیک منجر شوند. مقصودی و غله‌دار (۱۳۹۰)، در «بررسی مشارکت سیاسی زنان افغانستان در ساختار جدید قدرت پس از حادثه ۱۱ سپتامبر»، بیان داشتند که مسئله زنان در افغانستان مسئله‌ای فرهنگی و مرتبط با قبیله‌سالاری این جامعه است؛ بنابراین نیاز به اصلاح فرهنگی در قبایل، توسط خود زنان است.

۲- ادبیات نظری تحقیق

۲-۱- مفهوم مشارکت سیاسی

مشارکت سیاسی به عنوان مشارکت شهروندان یک کشور در فعالیت‌هایی که ممکن است بر نتایج سیاسی، مانند: ساختار دولت، سیاست‌ها و انتخاب مقامات تأثیر بگذارد، تعریف می‌شود (Orfan, 2020: 3). همچنین مشارکت سیاسی به معنای فرصت پرداختن شمار زیادی از شهروندان به امور سیاسی و اجتماعی است. برخی مشارکت سیاسی را فرایندی می‌دانند که وابسته به شرایط زمانی و مکانی است. یک اقدام در یک زمان خاص و در یک کشور ممکن است سیاسی و مشارکت سیاسی به شمار رود، در حالی که همان اقدام در همان کشور در زمانی دیگر سیاسی نباشد (جعفری، ۱۳۹۹: ۹۵-۹۶). بررسی مختصر تعاریف مشارکت، نیازمند توجه به دو مورد است: اول اینکه مشارکت در مباحث ایدئولوژیک عصر مدرن، دارای جایگاهی مهم است و دیگر آنکه در این عصر، دقیق بودن مفهوم مشارکت، بسیار مورد نیاز است. در اغلب موارد، مشارکت به اقداماتی که متضمن حمایت و همچنین، درخواست از نخبگان حکومت است، اطلاق می‌شود. رژیم‌های اقتدارگرا معمولاً برای اینکه نشان دهند اقتدارشان بر پشتیبانی مردمی متکی است، از همه‌پرسی و تظاهرات توده‌ای حمایت می‌کنند. در این حالت، مشارکت به معنی مراجعه به مشروعیت عمومی است (هانتینگتون و واینر، ۱۳۷۹: ۶۲). کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان، یکی از مهم‌ترین سندهای بین‌المللی است که تا امروز در ارتباط با مسائل زنان به تصویب رسیده است و کشورهای مختلف جهان آن را تصویب کرده‌اند تا در قوانین خود براساس آن عمل کنند. اعضای سازمان ملل این کنوانسیون را امضا کرده و متعهد شده‌اند که در کشورهای خود آن را عملی کنند، اما در عمل اگر شرایط رفتاری و قوانین کشورهای عضو این کنوانسیون بررسی شود، تضادهای عملی زیادی بین آنچه تصویب شده و آنچه در کشورهای مختلف عمل می‌شود، وجود دارد. این مسئله عوامل مختلفی دارد. در کشورهای عضو، موارد و دلایل گوناگونی برای مطابقت‌نداشتن این کنوانسیون دیده می‌شود، اما به‌طور کلی چند عامل مهم باعث تعارض مسائل کشورها با این کنوانسیون شده که عبارت‌اند از: (رهباب، ۲۰۱۷): قوانین بسیاری از کشورهای جهان و خصوصاً کشورهای شرقی و اسلامی، تضاد زیادی با کنوانسیون رفع تبعیض دارد. در قوانین سامی، نشان داده شد که ادیان سامی دارای فرهنگ مردانه‌ای هستند که ناشی از جامعه مردسالار دوران گذشته است. این ادیان امروزه در بسیاری از جوامع نقش دارند و جوامع را به شدت کنترل می‌کنند. در

کشورهای شرقی، فرهنگ بودایی، ادیان چینی و هندی نیز مخالف نقش وسیع زنان در جامعه است که مورد تأکید کنوانسیون رفع تبعیض قرار گرفته‌است. قوانین متضاد با کنوانسیون رفع زنان، یکی از مسائل مهمی است که در کشورهای مختلف مشکل ایجاد کرده‌است و عامل دیگر، وجود آداب و سنن ضد زن در این جوامع است که در پیوند با ادیان موجب شده‌است تا تطبیق کنوانسیون در بسیاری از کشورها با مشکل مواجه شود (میشل، ۱۳۷۲: ۲۹). بدین ترتیب می‌توان گفت جهل و بی‌سوادی که از جمله عوامل عقب‌ماندگی به حساب می‌آید، موجب شده‌است تا اجرای کنوانسیون در برخی از کشورها بی‌معنی شود. همین جهل و نادانی باعث شده‌است که تلاش حاکمیت برای اجرای کنوانسیون موجب شود که قوانین داخلی کشور خود به مانع بزرگی برای اجرای چنین قوانینی تبدیل شود. این نوع دولت‌ها بهتر است قبل از تلاش برای اجرای کنوانسیون یا قانون حقوق بشر و موارد مشابه، بکوشند تا کشور خود را از جهل و نابسامانی رهایی بخشند (اسلون فیدر، ۱۳۷۷: ۹۳).

۲-۲- موانع حقوق سیاسی زن در افغانستان

تلاش برای درک مشارکت شهروندی زنان بدون در نظر گرفتن ساختارها و هنجارهایی که مشارکت زنان را قادر می‌سازد یا محدود می‌کند، برای ایجاد مسیرهای مناسب برای عدالت جنسیتی کافی نیست (Grabe & Dutt, 2020: 330). حقوق زنان در افغانستان، به دلیل آشفتگی‌های زیادی که در سه دهه گذشته در افغانستان حاکم است، همیشه در حالت وخیم بوده‌است. زنان از طریق حاکمان مختلف، از جمله مجاهدین و طالبان، برای به دست آوردن آزادی و اصلاح یک جامعه مردسالاری - یعنی جامعه‌ای که در آن تصمیم‌ها و اختیارات و صلاحیت‌ها در دست مردهای خانواده و جامعه بوده و زنان ملزم به اطاعت و پیروی از اوامر مردان جامعه و خانواده‌شان باشند- تلاش کردند. حتی امروز، میزان خشونت علیه زنان در افغانستان بسیار بالا است. در حال حاضر ساختار سیاسی کشورها، هر چند متفاوت، اما بر پایه دموکراسی بنیان‌گذاری شده‌است که پشتوانه چنین حکومت‌هایی، احزاب سیاسی هستند که اعضا و حامیان این احزاب با تکیه بر توانمندی‌های فردی اعم از دانش، شایستگی و مهارت برگزیده می‌شوند؛ به عنوان مثال در جمهوری فدرال آلمان، احزاب در ساختار حکومتی نقش مهمی دارند و می‌توانند با نشان دادن توانمندی‌های خود در حزب، به یک مقام و منصب کلیدی راه یابند؛ مانند انگلا مرکل که چند سال در حزب دموکرات مسیحی فعالیت داشت. خانم مرکل ابتدا به مقام دبیرکل حزب و سرانجام

به مقام ریاست حزب ارتقا یافت و بعد از رقابت‌های سیاسی زنان، به‌عنوان نخستین صدراعظم زن در آلمان به قدرت رسید. در انگلستان نیز نخست‌وزیری مارگارت تاچر و به پیروزی رسیدن وی تا حد زیادی مدیون نقش اساسی احزاب در این کشور است (کاشانی، ۱۳۷۷: ۵۸).

۲-۳- موانع سیاسی حضور سیاسی زنان

تبعیض جنسیتی که می‌تواند ناشی از نبود قوانین حمایت‌کننده یا نبود قوانین کامل حمایتی باشد (Adejuge & Adejuge, 2018: 2)، نه‌تنها بر درآمد زنان، بلکه بر پیشرفت زنان نیز تأثیر می‌گذارد. همچنین تبعیض بر ادامه تحصیل آنان به‌نحوی تأثیر می‌گذارد که می‌تواند تفاوت‌های فرهنگی بیشتری را در اقتصادهای سنتی مشاهده کرد (Coffman et al., 2018: 1-2). تبعیض جنسیتی به‌منزله اعمال و رفتارها و پیش‌داوری‌هایی محسوب می‌شود که زنان را فرودست‌تر از مردان و مردان را مسلط بر زنان می‌داند. هرگونه رفتار، زبان، سیاست یا سایر کنش‌هایی که نشان‌دهنده دیدگاه ثابت، فراگیر و نهادینه‌شده اعضای جامعه نسبت به زنان به‌عنوان موجوداتی فرودست باشد، به معنای نابرابری جنسیتی است (روحانی و دیزناب، ۱۳۹۹: ۵۶)؛ درحالی‌که در اسلام این دو حق اساسی و بنیادین از پانزده قرن پیش به رسمیت شناخته شده، در برخی کشورهای اسلامی، گرچه به‌دلیل کج‌فهمی، «حق رأی» به رسمیت شناخته نشده‌است. بنابر ماده دوم این کنوانسیون، «حکومت‌های عضو، موظف به انجام اقدامات لازم برای احقاق اصل برابری میان مردان و زنان در قوانین اساسی و ملی و سایر قوانین خود هستند» (قامت و صابری قمی، ۱۳۹۱: ۱۸۶). حقوق سیاسی زنان، مجموعه حقوقی است که شرایط حضور زنان را به‌گونه‌ای مطرح کند که قدرت احراز مناصب و مشاغل سیاسی و اجتماعی را داشته باشد و در همه پیش‌زمینه‌های آن شرایط موازنه را به‌جای ارائه حق تساوی در شرایط نامساوی معرفی کرده و حقوقی که زن به لحاظ انسان‌بودن و زن‌بودن، یعنی جنسیتش، برای زندگی انسانی خود بدان نیازمند است، بیان کند (جعفری، ۱۳۹۹: ۹۷). نمونه‌ای از مکانیزم حمایتی زنان می‌توان به اجازه فعالیت و حضور زنان در نقش‌های سیاسی اشاره کرد. این الگوی نقش، ارزش سیاسی و کاربردی برای زنان در هر جامعه‌ای دارد (Ladam et al., 2018: 371). بی‌توجهی به جنس مؤنث، از بدو تولد در مردان افغان عمومیت دارد که این رفتار ریشه در فرهنگ جوامع مشرق زمین و به‌ویژه مردم افغانستان دارد. ایجاد حس حقارت با تولد فرزند دختر در بین مردان افغان، کم‌لطفی و تفر در مقابل دختران از دوران کودکی، محرومیت زنان از دیدار با فامیل بعد از ازدواج و... نشانه‌هایی

از فرهنگ زن‌ستیزی در این جامعه است (کریمی‌نیا، ۱۴۰۰: ۱۹۶) که موانع فرهنگی برای حضور سیاسی زنان در جامعه افغانستان هستند. جامعه افغانستان به دلیل زیست در طبیعت خشن کوهستانی، حاکمیت آداب سنتی و تعصبات آموزه‌های دینی، روحیات تکبر‌مآبانه و غرورمدارانه دارند. این خصوصیات باعث می‌شود که رفتار عاقلانه کمتر مدار حرکت باشد؛ بنابراین در اندک مسائل به‌ظاهر غیرعادی، چون تنور گذاخته می‌شوند و حالت برافروختگی پیدا می‌کنند و در فقدان موانع، مرتکب رفتارهای خشن می‌شوند که بیشترین قربانی آن زنان هستند (کریمی‌نیا، ۱۴۰۰: ۱۹۵). فرهنگ بومی و سنتی افغانستان بیشتر متکی بر فرهنگ اسلامی بوده و اصول و نهادهای خود را از مکتب اسلام می‌گیرد، لیکن نظر به اینکه مکتب اسلام در طول حیات سیاسی-اجتماعی خویش از نظر تأویل و تفسیر مفاهیم و نیز در زمینه برداشت از اصول دچار دستبردهای غیراسلامی شده و قسمتی از مفاهیم آن را در رابطه با خواست‌های خود به تعبیر و تأویل گرفته‌اند، نتوانسته آن ایدئولوژی تلطیف‌شده ناب، همان‌سان و بی‌پرده در معرض افکار و اذهان عمومی باقی بماند. فرهنگ پاگرفته و برخاسته از این‌گونه ایدئولوژی غبارپوشیده‌شده نیز نمی‌تواند بدون تأمل بوده و از ویژگی‌های کاملاً بی‌عیب و تطهیرشده برخوردار باشد (قوام، ۱۳۸۴: ۷۲)؛ بنابراین فرهنگ سیاسی افغانستان نیز مانند هر جامعه دیگری، عناصر مثبت و منفی دارد. از این‌رو، شاید بعضی از این عناصر با شاخص‌های فرهنگی عصر جدید سازگار نباشد، اما ممکن است این نوع فرهنگ اجتماعی، در گذشته کارآمد بوده باشد. به‌هرحال، ماهیت فرهنگ سیاسی افغانستان نیز دارای عناصری پویا و سازنده است که شاید مانند آن در فرهنگ‌های دیگر نباشد. از طرفی می‌توان گفت زن‌ستیزی (misogyny)، پدیده‌ای جهان‌شمول است که معمولاً به‌عنوان نفرت از زن تعریف شده‌است و در رفتارهای اجتماعی، نهادهای فرهنگی و مراسم و آیین‌های جوامع مختلف به چشم می‌خورد. دیوید دی گیل‌مور معتقد است با جمع‌آوری اطلاعات زمان‌ها و مکان‌های مختلف که شامل جوامع غربی معاصر نیز می‌شود و با در نظر گرفتن تمام نظام‌های سیاسی و اقتصادی به این نتیجه می‌رسیم که عوامل بیرونی و محیطی ارتباطی به جهانی بودن این پدیده ندارند و علت را باید در ساختار مشترک روان جنس مذکر جست‌وجو کرد» (فخرشفا، ۱۳۹۹: ۱۵۷). رهایی از دام آموزه‌های سنتی و خرافی کار آسانی نیست. برخی تعصبات نیاکان با گوشت و استخوان فرزندان آن مرزوبوم آمیختگی پیدا کرده‌است. آموزش در این بین نه تنها برای زنان ضروری به نظر می‌رسد، بلکه مردان نیز لازم است تغییراتی در تفکرات

و رفتار خود با زنان ایجاد کنند. برای جامعه‌ای که قصد رستن از سنت‌های آمیخته با خرافات و تعصبات دارد، آموزه‌های درست بسیار ضروری است (کریمی‌نیا، ۱۴۰۰: ۲۰۴). نبود روحیه تساهل و مدارای سیاسی میان نیروهای سیاسی و اجتماعی، از جمله ویژگی‌های فرهنگ سیاسی افغانستان است که عامل بسیاری از بیدادگری‌ها و حق‌کشی‌ها شده‌است. قدرت سیاسی حاکمان همواره بر پایه زور بود و مردم در گزینش نخبگان سیاسی و حاکمان نقشی نداشتند؛ از این‌رو، همواره شایبه نوعی خیانت و توطئه برای به‌دست‌گرفتن قدرت سیاسی در میان شاهان و قدرتمندان در سطوح مختلف وجود داشته‌است. در نتیجه، خشونت را یکی از ارکان فرهنگ سیاسی افغانستان دانسته‌اند. خشونت سیاسی به معنای به‌کارگیری یا تهدید به کاربرد ابزارهای خشن برای دستیابی به اهداف خویش در چارچوب یا خارج از چارچوب نظم سیاسی است (سجادی، ۱۳۷۹: ۷۶).

۲-۴- موانع اجتماعی حضور سیاسی زنان

مشارکت سیاسی زنان، از انتظارات و تفکرات اجتماعی گسترده و صریح که از مقوله‌های اجتماعی انتسابی عمومی درباره زنان و مردان ریشه می‌گیرد، است. این بدان معناست که زنانی که در فعالیت‌های خاص سیاسی، شغلی و مدنی فعالند، با مردان در فعالیت‌های مشابه متفاوت ارزیابی می‌شوند (Thomas, 2013: 244)؛ بنابراین، ابعاد توصیفی و نمادین فعالیت سیاسی به هم مرتبط هستند، زیرا انتظار می‌رود افزایش فعالیت زنان «بر تغییرات نمادین قدرتمند در سیاست تأثیر بگذارد» به‌ویژه با دادن «معنای اجتماعی» جدید به زنان در سیاست-حضور سیاسی زنان و زنان و سیاست-ساختارهای اجتماعی جنسیتی در مورد ظرفیت زنان برای حضور در منصب‌های حکومتی (Verge, 2018: 26). همچنین در نظام‌های قبیله‌ای مسلمان، اگرچه نسبت زنان در محل کار در چند دهه گذشته افزایش یافته‌است، در این مناطق به میزان قابل توجهی در پست‌های مدیریتی و مناصب قدرت حضور کم‌رنگی دارند. همچنین در مشاغلی که به نظر می‌رسد حضور زنان می‌بایست پررنگ‌تر باشد، حضور تعداد معدودی از زنان را شاهد هستیم. شکاف جنسیتی در نظام‌های قبیله‌ای مسلمان، منجر به هدررفت سرمایه انسانی شده‌است (Koburtay, 2020: 422). به‌صورت کلی زندگی قبیله‌ای باعث به‌دلیل کوچ‌های دائمی و ساکن نبودن در یک مکان که فرصت تعلیم و تربیت را از آنان می‌گرفته، باعث بی‌دانشی و بی‌سوادی می‌شده و این بی‌سوادی

بر فقر فرهنگی نظام‌های قبیله‌ای تأثیر زیادی داشته‌است؛ چراکه در نظام‌های قبیله‌ای، مردها نماد قدرت و نان‌آوری خانواده به شمار می‌روند و رفته‌رفته زنان نقش کم‌رنگ‌تری را در خارج از خانه ایفا کرده‌اند (حیدر نیا و شادمان، ۱۳۹۲: ۲۷). از سویی دیگر، افراد جامعه در برقراری ارتباط و کمیت و کیفیت آن یکسان نیستند و از جنبه‌های مختلف بین آن‌ها تفاوت‌هایی وجود دارد. نظیر تفاوت‌های جنسیتی که ناشی از عوامل اجتماعی، فرهنگی و ساختاری است که در طی جریان جامعه‌پذیری و در طی دوره زندگی، همواره به جداشدن جهان اجتماعی مردان و زنان منجر شده‌است؛ به طوری که تفکیک و تبعیض جنسیتی در حوزه‌های مختلف جامعه مطرح می‌شود. این نابرابری‌های جنسیتی میان زنان و مردان در عضویت ارتباطی و اجتماعات آن‌ها نیز تأثیر می‌گذارد و زنان و مردان را به شبکه‌های اجتماعی متفاوتی سوق می‌دهد (رضایی‌نسب و فتوحی، ۱۳۹۴: ۳۴). در این بافت اجتماعی از واژگانی همچون: زن ترسو، خرافاتی، نازک‌دل و... استفاده می‌شود و کلیشه‌های جنسیتی راجع به ویژگی‌های شخصیتی مردان و زنان در روزمره به کار می‌رود؛ بدین ترتیب زنان در چنین جامعه‌ای به صورت جنس ضعیف و فرودست مطرح می‌شوند که با عنوان انسان‌هایی برخوردار از حقوق کامل شناخته نمی‌شوند؛ در نتیجه از مشارکت سیاسی و اجتماعی آنان و پیشرفت آنان جلوگیری می‌شود (سفیری و منصوریان راوندی، ۱۳۹۴: ۳۸-۴۰). با توجه به اینکه پدیده پدرسالاری و مردسالاری در جوامع سنتی حکم‌فرمایی می‌کند، می‌توان گفت، پدیده پدرسالاری و سلب حق انتخاب و اختیار زن در دوره‌های مختلف تاریخی و فروکاستن موقعیت اجتماعی زنان، در بسیاری از دوران مشهود بوده‌است. حاکمیت مرد بر زن، به صورت تحقیر زن در خانواده و جامعه، ضایع کردن حقوق مادی و معنوی او، تعدد زوجات و عقب‌ماندگی زن در عرصه‌های فرهنگی-علمی نمود می‌یابد. مسئله مهم این است که در جوامع به اصطلاح مدرن کنونی، هنوز در بعضی از جوامع با زن مانند یک کالا رفتار می‌شود؛ با زن همانند بخشی از دارایی خود برخورد می‌کنند؛ درحالی که زن حق هیچ اعتراضی ندارد. این رفتارهای تحقیرآمیز با جنس زن سبب می‌شود زن پیوسته خود را موجودی در خدمت مرد بیندارد و سعادت و معناداری زندگی‌اش را نادیده می‌گیرد. این شیوه از زندگی، منجر به ازخودبیگانگی زن می‌گردد و ازخودبیگانگی زن، زندگی و شخصیت او را تحت تأثیر قرار می‌دهد (حاج‌هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۴). پدیده مردسالاری نیز به همین صورت تأثیر خود را بر شخصیت زنان

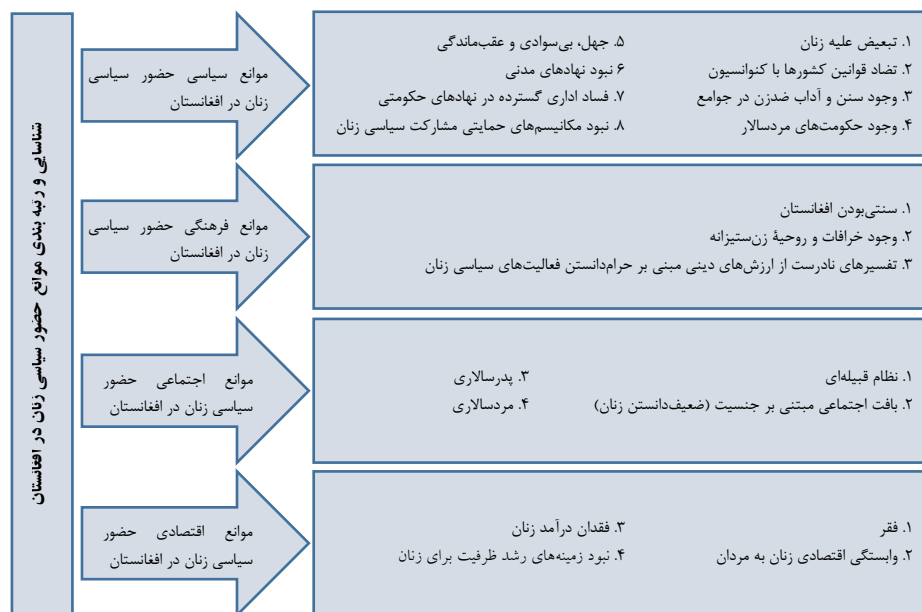
برجای می‌گذارد. مردسالاری به‌ویژه در مناطقی که زنان به‌اجبار و بدون انتخاب خود بر اساس سنت و عرف به عقد شخصی درمی‌آیند، به‌نوعی با این شیوه دختر قربانی فرهنگ مردسالاری و آداب غلط جامعه می‌شود. همچنین در این خانواده‌ها موانعی برای تحصیل و زندگی آنان ایجاد می‌کنند (زارع شاه‌آبادی و ندرپور، ۱۳۹۵: ۶۴).

۲-۵- موانع اقتصادی حضور سیاسی زنان

برخی از مسائل و مشکلات اشتغال زنان، موانع توسعه‌ای است که به ساختار کشورها مربوط می‌شود. از جمله موانع توسعه‌ای، می‌توان موانع اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را نام برد. از مهم‌ترین موانع اقتصادی پیش‌روی زنان، می‌توان به دسترسی پایین زنان به اعتبارات بانکی، کمبود متخصصان و کارآفرینان زن، پایین‌بودن دستمزد زنان در مقایسه با مردان، فقدان صنف و اتحادیه زنان در جهت حمایت از فعالیت‌های اقتصادی زنان، ناکافی‌بودن برنامه‌ها و سرمایه‌گذاری‌های دولت در زمینه اشتغال زنان و... نام برد (کریم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۱). در کشورهای مبتنی بر اقتصاد کشاورزی که کشورهای فقیری محسوب می‌شوند، مردان از نظر دسترسی به آموزش رسمی و غیررسمی وضعیت بهتری نسبت به زنان دارند. در نتیجه پتانسیل بیشتری برای کسب درآمد نسبت به زنان دارند. بدین ترتیب مردان امکان حضور در مناطق شهری و فعالیت بیشتری نسبت به زنان در این جوامع را دارند (Onwuka et al., 2019: 91). فقر زنان یک مشکل جدی است و تقریباً در هر کشوری رخ می‌دهد. عوامل زیادی باعث فقر در زنان می‌شود. نابرابری جنسیتی، دستیابی زنان به حقوق خود را در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی دشوار می‌کند (Irwan, 2021: 1034). از طرفی سازمان بهداشت جهانی، بیان می‌کند که فقر باعث ایجاد بیماری می‌شود، زیرا مردم را مجبور می‌کند در محیط‌های کثیف زندگی کنند. در یک کشور فقیر، فقرا از سلامتی بد رنج می‌برند (Ngoma & Mayimbo, 2017: 442).

۲-۶- مدل مفهومی تحقیق

تحقیق حاضر با در نظر داشتن مباحث فوق در چهار مؤلفه اساسی موانع حضور سیاسی زنان به بررسی گرفته شده‌است. این پژوهش، چهار بُعد مؤثر بر حضور سیاسی زنان در افغانستان را به شرح نمودار زیر مورد بررسی قرار داده‌است.

شکل ۱. مدل مفهومی اولیه تحقیق

۲-۷- تجزیه و تحلیل داده‌ها

۲-۷-۱- بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش

برای آزمون نرمال بودن متغیرها، می‌توان از دو آزمون چولگی و کشیدگی استفاده کرد که نتایج آن در جدول ۱ ارائه شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میزان چولگی و کشیدگی در بازه ۲ تا ۲- قرار دارد، در نتیجه فرض نرمال بودن داده‌ها مورد تأیید است؛ بنابراین، به کارگیری آزمون‌های پارامتری در این پژوهش میسر خواهد بود.

۲-۷-۲- تحلیل عاملی تأییدی و پایایی و روایی همگرایی نشانگرهای سازه‌ها

در جهت بررسی روایی سازه، از روش بار عاملی استفاده شد. در انجام تحلیل عاملی، ابتدا باید از این مسئله اطمینان حاصل شود که می‌توان داده‌های موجود را برای تحلیل مورد استفاده قرار داد. بدین منظور از شاخص KMO و آزمون بارتلت استفاده می‌شود. شاخص KMO شاخصی از کفایت نمونه‌گیری است. این شاخص در دامنه صفر تا یک قرار دارد. اگر مقدار شاخص نزدیک به یک باشد، داده‌های مورد نظر برای تحلیل عاملی مناسب هستند و در غیر این صورت (معمولاً کمتر

از ۰/۵) نتایج تحلیل عاملی برای داده‌های موردنظر چندان مناسب نیستند. همچنین با آزمون بارتلت می‌توان تعیین کرد که ماتریس تأثیرگذاری چه هنگام شناخته شده و در نتیجه برای شناسایی ساختار (مدل عاملی) مناسب است؛ زیرا فرض شناخته‌شده بودن ماتریس تأثیرگذار، رد می‌شود.

جدول ۱. نتایج آزمون نرمال بودن داده‌ها

کد متغیر	نام متغیر	چولگی	کشیدگی
I	موانع اجتماعی	-۰/۱۵۳	-۰/۵۳۲
S	موانع فرهنگی	-۰/۱۹۴	-۰/۳۹۴
F	موانع سیاسی	-۰/۱۹۵	-۰/۲۳۰
G	موانع اقتصادی	-۰/۳۳۷	-۰/۱۰۸

بعد از مناسب تشخیص دادن مقدار شاخص KMO و معنادار شدن آزمون بارتلت، به منظور بررسی روایی همگرا به جدول اشتراکات مراجعه می‌شود. روایی همگرا زمانی مورد پذیرش قرار می‌گیرد که تمامی مقادیر استخراج شده بالای ۰/۳ باشند. در صورتی که مقدار اشتراک برای یک گویه کمتر از ۰/۳ باشد، گوی موردنظر باید از تجزیه و تحلیل کنار گذاشته شود (Wixom & Watson, 2001: 28). نتایج آزمون بارتلت و KMO به عنوان شاخص‌های کفایت نمونه‌گیری در جدول ۲ نشان داده شده است. براساس این جدول، مقدارهای هر دو شاخص در سطح مطلوبی هستند. مقدار معیار KMO برای تمامی متغیرها بیشتر از ۰/۵، و مقدار معناداری آزمون بارتلت نیز کمتر از ۰/۰۵ است. پس از حصول اطمینان از مناسب بودن حجم نمونه، مقدارهای اشتراک گویه‌ها مورد بررسی قرار گرفت. مقدار کمتر از ۰/۳ برای یک گویه به این معناست که این گویه با سایر گویه‌ها سازگاری ندارد و تبیین‌کننده مناسبی برای آن بُعد نیستند؛ به همین دلیل از تحلیل کنار گذاشته می‌شود.

۲-۷-۳- پایایی سازه‌ها

برای سنجش پایایی مدل، به بررسی پایایی ترکیبی و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ پرداخته شد. ضریب آلفای کرونباخ بیانگر میزان توانایی پرسش‌ها در تبیین مناسب ابعاد مربوط به خود است. ضریب پایایی ترکیبی نیز میزان تأثیرگذاری پرسش‌های یک بُعد با یکدیگر برای برآزش کافی

مدل‌های اندازه‌گیری را مشخص می‌کند (Fornel & Lacker, 1981: 45) نتایج در جدول ۳ آورده شده‌است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، ضریب آلفای کرونیباخ تمامی متغیرها در این مطالعه از حداقل مقدار ۰/۶ بیشتر است.

جدول ۲. بررسی بار عاملی پرسشنامه

بار عاملی	شرح گویه	گویه‌ها	نام مؤلفه
۰/۴۱۷	سنتی بودن نظام و فرهنگ سیاسی افغانستان	H1	موانع فرهنگی 0/769=KMO
۰/۳۷۷	وجود خرافات و روحیه زن‌ستیزانه با پوشه فرهنگی و دینی	H2	
۰/۳۵۴	تفسیرهای نادرست از ارزش‌های دینی مبنی بر حرام دانستن فعالیت‌های سیاسی زنان	H3	
۰/۴۳۷	نظام قبیله‌ای و بافت‌ها و ساختار قبیله‌ای زن‌ستیزانه	H4	موانع اجتماعی 0/769=KMO
۰/۳۳۰	بافت‌های اجتماعی مبتنی بر جنسیت (ضعیف دانستن زنان)	H5	
۰/۴۷۴	نظام پدرسالاری	I1	موانع سیاسی 0/755=KMO
۰/۵۹۴	نظام مردسالاری	I2	
۰/۴۱۱	تبعیض علیه زنان در استخدام و فراهم ساختن فرصت‌ها	I3	موانع اقتصادی 0/565=KMO
۰/۶۰۲	تضاد قوانین کشورها با کنوانسیون (نبود مکانیسم‌های روشن قانونی)	I4	
۰/۶۱۹	وجود سنت و آداب ضد زن در جوامع	I5	
۰/۶۷۹	وجود حکومت‌های مردسالار	S1	
۰/۷۰۷	جهل، بی‌سوادی و عقب ماندگی	S2	
۰/۶۲۴	نبود نهادهای مدنی	S3	موانع اقتصادی 0/565=KMO
۰/۵۲۵	فساد اداری گسترده در نهادهای حکومتی	S4	
۰/۶۲۷	نبود مکانیسم‌های حمایتی از مشارکت سیاسی زنان	S5	
۰/۳۷۷	فقر اقتصادی	F1	موانع اقتصادی 0/565=KMO
۰/۷۳۴	وابستگی اقتصادی زنان به مردان	F2	
۰/۶۱۳	فقدان درآمد زنان	F3	
۰/۶۴۸	نبود زمینه‌های رشد ظرفیت برای زنان	F4	

جدول ۳. بررسی پایایی و پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده

کد متغیر	متغیر	نوع مقیاس	تعداد گویه	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی	AVE
I	موانع اجتماعی	لیکرت ۵ نقطه‌ای	۵	۰/۸۵۳	۰/۸۴۹	۰/۶۳۰
S	موانع فرهنگی	لیکرت ۵ نقطه‌ای	۳	۰/۶۲	۰/۷۹۳	۰/۵۶۳
F	موانع سیاسی	لیکرت ۵ نقطه‌ای	۳	۰/۷۳۱	۰/۸۴۶	۰/۶۴۸
G	موانع اقتصادی	لیکرت ۵ نقطه‌ای	۸	۰/۶۸۳	۰/۸۲۳	۰/۶۱۰

روایی (اعتبار) همگرا در مدل PLS از طریق معیار میانگین واریانس استخراج شده AVE مورد تحلیل قرار می‌گیرد. این شاخص نشان‌دهنده میزان واریانسی است که یک سازه (متغیر مکنون) از نشان‌گرهایش به دست می‌آورد. برای این معیار، مگنر و همکاران (۱۹۹۶) مقادیرهای بیشتر از ۰/۴ را پیشنهاد می‌کنند، زیرا این مقدار تضمین می‌کند که حداقل ۴۰ درصد واریانس یک سازه توسط نشانگرهایش تعریف می‌شود. با توجه به جدول ۳ تمامی مقادیرهای AVE مربوط به سازه‌ها از ۰/۴ بیشتر است که روایی همگرای پرسشنامه را تأیید می‌کند.

در قسمت روایی واگرا، میزان تفاوت بین شاخصه یک سازه با شاخصه سازه‌های دیگر در مدل مقایسه می‌شود. این کار از طریق مقایسه جذر AVE هر سازه با مقادیرهای ضرایب همبستگی بین سازه‌ها محاسبه می‌شود. در صورتی که سازه‌ها با شاخصه‌ای خود همبستگی بیشتری داشته باشند تا با سازه‌های دیگر، روایی واگرای مناسب مدل تأیید می‌شود. برای این کار یک ماتریس باید تشکیل داد که مقادیرهای قطر اصلی ماتریس، جذر ضرایب AVE هر سازه و مقدار پایین قطر اصلی ضرایب میزان تأثیرگذاری بین هر سازه با سازه‌های دیگر است. همان‌گونه که از جدول ۴ مشخص است، جذر AVE هر سازه از ضرایب تأثیرگذاری آن سازه با سازه‌های دیگر بیشتر شده است که نشان‌دهنده قابل قبول بودن روایی واگرای سازه‌ها است.

جدول ۴. ماتریس مقایسه جذر AVE و ضرایب تأثیرگذاری سازه‌ها و ضرایب تعیین مدل

ضرایب تعیین	عوامل اقتصادی	عوامل سیاسی	عوامل فرهنگی	عوامل اجتماعی	ابعاد متغیرها
۰/۵۱۴				۰/۷۸۱	موانع اجتماعی
۰/۸۳۵			۰/۷۹۳	۰/۶۵۳	موانع فرهنگی
۰/۳۲۱		۰/۷۵۰	۰/۴۶۱	۰/۷۳۷	موانع سیاسی
۰/۵۳۴	۰/۸۰۴	۰/۶۷۳	۰/۷۰۱	۰/۷۲۲	موانع اقتصادی

۲-۷-۴- تحلیل مسیر

برای تشخیص رابطه علی میان متغیرهای مستقل و وابسته، از روش تحلیل مسیر استفاده می‌شود. برای برآورد هریک از مسیرهای مشخص شده، ضرایب استاندارد شده رگرسیون (ضریب مسیر) محاسبه می‌شود. ضریب مسیر، نشان‌دهنده این است که به‌ازای یک واحد تغییر در انحراف معیار متغیر مستقل، انحراف معیار متغیر وابسته چه مقدار تغییر می‌کند. با توجه به ضرایب جدول ۴ می‌توان نتیجه گرفت که مدل ساختاری پژوهش از قدرت پیش‌بینی کافی برخوردار است؛ به‌عنوان مثال، در حدود ۴/۵۱ درصد از واریانس متغیر «کیفیت سیستم» توسط متغیرهای واردشونده به آن، در مدل توضیح داده می‌شود که مقدار قابل قبول است.

۲-۷-۵- بررسی فرضیه‌های پژوهش

در این مرحله، با استفاده از ضرایب مسیر و سطح معناداری آن‌ها، فرضیه‌های پژوهش مورد آزمون قرار می‌گیرد. باید در نظر گرفت فرضیه در سطح معناداری ۰/۰۵ در صورتی مورد تأیید است که ارزش خارج از بازه (۰/۹۶-۱/۹۶) باشد. نتایج آزمون مسیرهای مستقیم در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۵. شاخصه‌ای اشتراک CV Com و شاخص حشو CV Red

کد متغیر	متغیر	CV Com	CV Red
I	موانع اجتماعی	۰/۴۳۳	۰/۴۳۳
S	موانع فرهنگی	۰/۱۵۴	۰/۱۴۰
F	موانع سیاسی	۰/۲۹۷	۰/۲۷۱
G	موانع اقتصادی	۰/۲۳۳	۰/۴۳۶

طبق فرضیه اول و دوم، براساس تأثیر مثبت و معنادار موانع سیاسی بر عدم حضور سیاسی زنان، و فرضیه دوم تأثیر مثبت و معنی دار موانع اقتصادی بر عدم حضور سیاسی زنان تعریف شده است. همان طور که جدول ۶ نشان می دهد، ضریب مسیر برای فرضیه اول ۰/۳۷۳ و مقدار آماره تی برابر با ۲/۲۲۳ است. این مقادیر از مقدار ۱/۹۶ بالاتر است، بنابراین می توان گفت موانع سیاسی و اقتصادی تأثیر مثبتی بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد.

جدول ۶. نتایج حاصل از آزمون مسیرهای مستقیم

ردیف	فرضیه	ضریب مسیر	t-value	نتیجه آزمون
۱	موانع سیاسی => عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان	۰/۳۷۳	۳/۲	تأیید فرضیه
۲	موانع اقتصادی => عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان	۰/۲۳۵	۲/۲۲۳	تأیید فرضیه
۳	موانع فرهنگی دینی => عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان	۰/۵۸۷	۶/۹۹۵	تأیید فرضیه
۴	موانع موانع اجتماعی => عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان	۰/۳۴۵	۴/۰۸۸	تأیید فرضیه

طبق فرضیه سوم، موانع فرهنگی تأثیر چشم گیری بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد. حال آنکه براساس یافته های پژوهش، ضریب مسیر بین دو سازه برابر با ۰/۵۸۷ و مقدار آماره تی نیز برابر با ۶/۹۹۵ و از مقدار ۱/۹۶ بیشتر است. در نتیجه دریافت می شود که موانع فرهنگی تأثیر چشم گیری بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد.

فرضیه چهارم موانع اجتماعی تأثیر چشم گیری بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد. براساس یافته های تحقیق، ضریب مسیر بین دو سازه برابر با ۰/۳۴۵ و مقدار آماره تی نیز برابر با ۴/۰۸۸ و از مقدار ۱/۹۶ بیشتر است؛ بنابراین می توان گفت موانع اجتماعی تأثیر چشم گیری بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد و این فرضیه مورد تأیید قرار می گیرد.

۳- نتیجه‌گیری

یکی از موانع مشارکت فعالانه زنان در سیاست، عامل اقتصادی و اجتماعی است. نقش مادری و همسری که یک نقش حساس و بی‌وقفه است. زن را وقف خود می‌کند و فرصتی برای مطالعه و کسب آگاهی سیاسی به او نمی‌دهد. زنان برخلاف مردان به اندازه کافی دارای تجربه سیاسی نیستند. بسیاری از مردان به دلیل نوع فعالیت و اشتغال خود در اجتماع، دارای تجربه سیاسی مفید هستند. این عامل موجب می‌شود که زنان شانس اشتغال بیرون از خانه را از دست بدهند و سبب محرومیت آن‌ها از دستیابی به منابع مالی شود. فعالیت در عرصه سیاست بدون داشتن منابع مالی مناسب، امکان‌پذیر نخواهد بود. زنانی که وابسته به تأمین مالی از سوی مردان خانواده خود هستند، این زمینه کمتر برای آن‌ها فراهم شده است تا از خود استقلال اقتصادی و مالی داشته باشند و آن طوری که می‌خواهند، نمی‌توانند آزادانه و با اتکا به توان مالی خود در ساختار سیاسی جامعه مشارکت کنند. این مسئله خود مانعی در راه مشارکت سیاسی آن‌ها در جامعه بوده است. در کشور افغانستان، با توجه به شرایط جدید و در راستای تلاش برای حل بحران‌هایی که در دهه‌های اخیر دامن‌گیر این کشور بوده است، مسائل زنان نیز از اهمیت خاصی برخوردار شده است. زنان برخلاف مردان به اندازه کافی دارای تجربه سیاسی نیستند. بسیاری از مردان به دلیل نوع فعالیت و اشتغال خود در اجتماع، دارای تجربه سیاسی مفید هستند. این عامل موجب می‌شود که زنان شانس اشتغال بیرون از خانه را از دست بدهند و سبب محرومیت آن‌ها از دستیابی به منابع مالی شود. فعالیت در عرصه سیاست بدون داشتن منابع مالی مناسب، امکان‌پذیر نخواهد بود. زنانی که وابسته به تأمین مالی از سوی مردان خانواده خود هستند، نمی‌توانند آزادانه و با اتکا به توان مالی خود در ساختار سیاسی جامعه مشارکت کنند. این مسئله خود مانعی در راه مشارکت سیاسی آن‌ها در جامعه بوده است. شاید بتوان گفت علل فرهنگی و عرف جامعه از جمله مهم‌ترین موانع مشارکت سیاسی زنان به‌ویژه در سطوح بالا و مشارکت سیاسی کیفی و تأثیرگذار هستند. منزوی کردن زنان در خانه در جهت خدمت‌گذاری به شوهر، فرزند یا جمع خانواده، نمونه‌ای است که می‌تواند آسیب‌های بیشتری را در آنان ایجاد کند. منزوی کردن زنان، دوگانه زن-مرد و تمایز میان این دو را مداوم، مقاوم‌تر و پایدارتر می‌کند. رئیس دانا چنین اظهار کرده است: «سیاست، عمدتاً یک هویت مذکر داشته و انگار، مردان را از نوعی رانت موقعیت برخوردار کرده و آنان را در حد بالای ساختار سیاسی قرار داده است.

طبق فرضیه اول و دوم براساس تأثیر مثبت و معنادار موانع سیاسی بر عدم حضور سیاسی زنان و فرضیه دوم تأثیر مثبت و معنی دار موانع اقتصادی بر عدم حضور سیاسی زنان تعریف شده است. تأثیر مثبتی برگزیده دارند. همان طور که جدول (۶) نشان می دهد، ضریب مسیر برای فرضیه اول $0/373$ و مقدار آماره تی برابر با $3/2$ و در مورد فرضیه دوم ضریب مسیر $0/235$ و مقدار آماره تی برابر با $2/223$ است. این مقادارها از مقدار $1/96$ بالاتر است، بنابراین می توان گفت که موانع سیاسی و موانع اقتصادی تأثیر مثبتی بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد. طبق فرضیه سوم، موانع فرهنگی تأثیر چشمگیری بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد. حال آنکه براساس یافته های پژوهش، ضریب مسیر بین دو سازه برابر با $0/587$ و مقدار آماره تی نیز برابر با $6/995$ و از مقدار $1/96$ بیشتر است. در نتیجه دریافت می شود که موانع فرهنگی تأثیر چشمگیری بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارند. فرضیه چهارم موانع اجتماعی تأثیر چشمگیری بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد. براساس یافته های تحقیق، ضریب مسیر بین دو سازه برابر با $0/345$ و مقدار آماره تی نیز برابر با $4/088$ و از مقدار $1/96$ بیشتر است؛ بنابراین می توان گفت موانع اجتماعی تأثیر چشمگیری بر عدم حضور سیاسی زنان در افغانستان دارد و این فرضیه مورد تأیید قرار می گیرد.

۴- منابع

۱. اسلون فیدر، شرلی، بار سنگین زنان شاغل: راهنمای زنان شاغل برای دستیابی به یک زندگی به دور از فشار روحی، ترجمه مینا اعظامی، تهران: البرز، ۱۳۷۷.
۲. جعفری، صدیقه. بررسی موانع مشارکت سیاسی زنان در افغانستان، وزارت امور زنان افغانستان، افغانستان. صص ۹۴-۱۰۴، ۱۳۹۹.
۳. حاج هاشمی، زهرا؛ صاعدی، احمدرضا؛ گنجی، نرگس. بررسی «از خودبیگانگی زن» در جامعه پدرسالار داستان های کوتاه «زویا پیرزاد» و «هیفاء بیطار»، کاوش نامه ادبیات تطبیقی، دوره ۷، شماره ۲۶، صص ۶۲-۴۳، دانشگاه رازی: شهریور ۱۳۹۶.
۴. حیدرنیا، محسن؛ شادمان، مسعود. بررسی تاریخی وضعیت اجتماعی زنان در جزیره العرب تا سال ۶۰۰ میلادی. مسکویه، دوره ۸، شماره ۲۷، صص ۸۹-۱۰۲. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یادگار امام خمینی (ره)، شهری: زمستان ۱۳۹۲.

۵. رضایی‌نسب، زهرا؛ فتوحی، سردار. بررسی تفاوت‌های جنسیتی در سرمایه اجتماعی در میان دانشجویان علوم اجتماعی دانشگاه خوارزمی تهران. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، دوره ۱۳، شماره ۱، صص ۶۲-۳۳. دانشگاه الزهرا: بهار ۱۳۹۴.
۶. رهیاب، حمید، زنان و کنوانسیون منع تبعیض علیه زنان، کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان. www.aihrc.org.af. ۲۰۱۷.
۷. روحانی، علی؛ عابدی دیزناب، محدثه. دوآئینه تبعیض و امید، نظریه‌ای زمینه‌ای از تراژکتوری شکل‌گیری تبعیض جنسیتی میان زنان طبقه متوسط شهر تبریز. زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۸، شماره ۱، صص ۷۹-۵۵. مرکز مطالعات زنان و خانواده دانشگاه تهران: بهار ۱۳۹۹.
۸. زارع شاه‌آبادی، اکبر؛ ندرپور، یاسر. رابطه بین مردسالاری و خشونت خانگی علیه زنان در شهر کوه‌دشت. رفاه اجتماعی، دوره ۱۶، شماره ۶۰، صص ۶۱-۸۶. دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی: ۱۳۹۵.
۹. سجادی، سید عبدالقیوم. مبانی فقهی مشارکت سیاسی، فصلنامه علمی-پژوهشی علوم سیاسی، دوره ۲، شماره ۵، صص ۷۳-۸۹. دانشگاه باقرالعلوم: بهار ۱۳۷۹.
۱۰. سفیری، خدیجه؛ منصوریان راوندی، فاطمه، کلیشه‌های جنسیتی و سلامت اجتماعی، مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، دوره ۱۳، شماره ۲، صص ۶۶-۳۷. دانشگاه الزهرا: تابستان ۱۳۹۴.
۱۱. شفیعی، اسماعیل؛ عیدوزایی، نعیم. نقش حمایت خارجی در احیای طالبان در افغانستان، مطالعات شبه‌قاره، دوره ۵، شماره ۱۶، صص ۱۲۶-۹۱. دانشگاه سیستان و بلوچستان: پاییز و زمستان ۱۳۹۲.
۱۲. فخرشفا، ناهید. زن‌ستیزی در ادبیات زن‌محور: بررسی تطبیقی رمان‌های غرور و تعصب، اثر جین آستین، و چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم، اثر زویا پیرزاد. نشریه ادبیات تطبیقی، دوره ۱۲، شماره ۲۲، صص ۱۷۲-۱۴۹. دانشگاه باهنر کرمان: بهار و تابستان ۱۳۹۹.

۱۳. قامت، جعفر؛ صابری قمی، پرتو. **الحاق ایران به کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان، فرصت‌ها و تهدیدها**. فصلنامه علمی مطالعات روابط بین‌الملل. دوره ۵، شماره ۱۸، صص ۲۱۲-۱۷۹. دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی: تابستان ۱۳۹۱.
۱۴. قوام، سیدعبدالعلی. **روابط بین‌الملل: نظریه‌ها و رویکردها**، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۸۴.
۱۵. کاشانی، سارا. **وضعیت زنان در مجلس ویتنام، حقوق زنان**، شماره ۳، صص ۶۳-۱، اشرف گرامی زادگان: ۱۳۷۷.
۱۶. کریم‌زاده، مجید؛ فیاضی، مهرناز؛ میرکازهی ریگی، فائزه. **موانع مشارکت زنان بلوچ در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی**. نشریه علمی زن و فرهنگ، دوره ۸، شماره ۳۰، صص ۷۳-۵۹. دانشگاه تهران: ۱۳۹۵.
۱۷. کریمی‌نیا، محمدمهدی، واکاوی خشونت و راهکارهای کاهش آن علیه زنان با تأکید بر فرهنگ افغانستان، نشریه مطالعات و تحقیقات در علوم رفتاری، دوره ۷، صص ۲۰۵-۱۹۳. الهام قیاسی: ۱۴۰۰.
۱۸. مقصودی، مجتبی؛ غله‌دار، ساحره. **مشارکت سیاسی زنان افغانستان در ساختار جدید قدرت پس از حادثه ۱۱ سپتامبر**، مطالعات روابط بین‌الملل، دوره ۴، شماره ۱۷، صص ۱۷۹-۲۱۰. دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی: زمستان ۱۳۹۰.
۱۹. میشل، اندره. **جنبش اجتماعی زنان، ترجمه هما زنجانی‌زاده**، مشهد: نیکا، ۱۳۷۲.
۲۰. هانتینگتون، ساموئل؛ واینر، مایرون، درک توسعه سیاسی، مترجم: پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول. ۱۳۷۹.
۲۱. یزدان‌پناه، کیومرث؛ احمدی، سید جلال. **جایگاه اقوام در شکل‌گیری ساختار سیاسی و حاکمیت افغانستان بعد از ۲۰۰۱ میلادی**. فصلنامه سیاست، دوره ۵۱، شماره ۱، صص ۳۳۴-۳۱۱. دانشگاه تهران: بهار ۱۴۰۰.
22. Adejugbe, A, and Adedolapo, A. **Women and discrimination in the workplace: A Nigerian perspective**. Available at SSRN 3244971, 2018.
23. Coffman, K, Christine B, Exley, L, and Muriel, N. **When gender discrimination is not about gender**. Boston: Harvard Business School, 2018.

24. Cornwall, Andrea, and Anne Marie Goetz. **Democratizing democracy: Feminist perspectives.** *Democratisation* 12, no. 5 (2005): 783-800.
25. Fornell, C, and David F. Larcker. **Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error.** *Journal of marketing research* 18, no. 1: 39-50, 1981.
26. Grabe, Sh, and Anjali D. **Community intervention in the societal inequity of women's political participation: The development of efficacy and citizen participation in rural Nicaragua.** *Journal of Prevention & Intervention in the Community* 48, no. 4: 329-347, 2020.
27. Irwan, G. **Poverty of Women and the Covid-19 Pandemic in Indonesia.** 4 no 1: 1034-1041, 2021.
28. Koburtay, T, Jawad S, and Radi, H. **Implications of religion, culture, and legislation for gender equality at work: Qualitative insights from Jordan.** *Journal of Business Ethics* 164, no. 3: 421-436, 2020.
29. Ladam, C, Jeffrey J. Harden, and Jason H. Windett. **Prominent Role Models: High-Profile Female Politicians and the Emergence of Women as Candidates for Public Office.** *American Journal of Political Science* 62, no. 2: 369-381, 2018.
30. Milazzo, A, and Markus G. **Governance and women's economic and political participation: Power inequalities, formal constraints and norms.** *The World Bank Research Observer* 34, no. 1: 34-64, 2019.
31. Ngoma, C, and Mayimbo, S. **The negative impact of poverty on the health of women and children.** *Annals of Medical and Health Sciences Research* 7, no. 6, 2017.
32. ONWUKA, I.O, Nwadiubu, A, and Prisca, I. **Poverty among Women in Nigeria– Psychological and Economic Perspective: A Study Based On South West, Nigeria.** *International Journal of Business and Management* 4, no. 11: 90-100, 2019.
33. Orfan, S.N. **Afghan undergraduate students' attitudes towards learning English.** *Cogent Arts & Humanities* 7, no. 1: 1723831, 2020.
34. Thomas, M. **Barriers to women's political participation in Canada.** *UNBLJ* 64: 218, 2013.
35. Verge, T, and Raquel, P. **Women's political firsts and symbolic representation.** *Journal of Women, Politics & Policy* 39, no. 1: 26-50, 2018.
36. Wixom, B.H, and Hugh, J.W. **An empirical investigation of the factors affecting data warehousing success.** *MIS quarterly*: 17-41, 2001.
37. World Bank. **Proportion of seats held by women in national parliaments (%).** Retrieved from: <https://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS>, 2017.